

bilimname 50, 2023/2, 341-362

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 01.12.2022, Kabul Tarihi: 30.03.2023, Yayın Tarihi: 31.10.2023
doi: 10.28949/bilimname.1297371

KERBELÂ HADİSESİNİN GÖLGESİNDE BİR KUMANDAN: ÖMER b. SA'D b. EBÛ VAKKÂS

 Mahmut KELPETİN^a

Öz

İslâm tarihinin en önemli olaylarından biri de şüphesiz Kerbelâ Vak'ası'dır. Etkileri günümüze kadar devam eden bu olayın iki ana figürü bulunmaktadır. Bunlardan biri, Kûfeliler'in davet mektupları üzerine Mekke'den hareket eden ve Kerbelâ'da öldürülen Hz. Hüseyin (ö. 61/680), diğeri Ubeydullah b. Ziyâd (ö. 67/686) tarafından Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye girişini engellemek üzere görevlendirilen Ömer b. Sa'd'dır (ö. 66/ 686).

Tarihî kaynaklar Kerbelâ'yı (61/680) Hz. Peygamber'in torunu olması ve Şif dünyanın kendisine bir referans noktası kabul etmesi dolayısıyla Hz. Hüseyin üzerinden anlatmaktadır. Bu anlatım biçimi, özü itibarıyla yanlış değildir. Ancak olayın mahiyetini kavrayabilmek için araştırma alanını biraz daha genişletip diğere taraflar açısından da meselenin ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Kaynaklarda konuya ilişkin çokça rivayet bulunmasına rağmen Kerbelâ Vak'ası'nın kumandanı ve olayın ilk derece sorumlusu Ömer b. Sa'd'ın ismine çok az yer verilmektedir. Bu bir tesadüf müdür? Yoksa rivayetlerin karartılması mıdır? Maalesef mevcut rivayetlerden hareketle kesin sonuca ulaşmak oldukça zordur.

Öte yandan üzerinde durulması gereken önemli bir husus, Ömer b. Sa'd'ın kimliği meselesidir. O, aşere-i mübeşerreden Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın (ö. 55/675) oğludur. Nesebi Hz. Peygamber ile birleştiği için Hz. Hüseyin ile akrabalığı bulunmaktadır. Yani üstlendiği rolün doğuracağı muhtemel sonuçları önceden kestirebilme yetkinliğine sahiptir. Ömer b. Sa'd'ın zaman zaman tereddüt yaşasa da vazifesini bırakmayı istemediği açık ve net bir şekilde görülmektedir. Üstelik Ömer Sa'd'ın görevi kabul etmesinde Ubeydullah b. Ziyâd'ın tehdidi ya da hizmetlerine mükâfat olarak valiliğin verileceği izahı tek başına yeterli değildir. Zira kabul ettiği vazifenin sorumluluğu, teklif edilen görev ile kıyaslanamayacak kadar büyüktür.

Neticede Kerbelâ'da birbirlerine denk olmayan iki grubun mücadelesi şeklinde devam eden çatışma, Hz. Hüseyin'in öldürülmesiyle sona erdi. Daha sonra Kûfe'ye dönen Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in intikamını alma amacıyla Muhtâr es-Sekâfi (ö. 67/687) öncülüğünde meydana gelen ayaklanmada öldürüldü.

^a Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, mkelpetin@hotmail.com

Anahtar kelimeler: İslam Tarihi ve Sanatları, Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs, Kerbelâ, Hz. Hüseyin, Ubeydullah b. Ziyâd.

A COMMANDER IN THE SHADOW OF THE BATTLE OF KARBALĀ': 'UMAR B. SA'D B. ABI WAQQĀŞ

Abstract

One of the most critical tragedies in Islamic history is the Battle of Karbalā'. The religious and political consequences of this confrontation have survived to our days. There are two main figures of this battle: Ḥusayn b. 'Alī b. Abī Ṭālib (d. 61/680) and 'Umar b. Sa'd b. Abī Waqqāş (d. 66/686). The former moved from Medina to Kufa upon the invitation letters of the people of Kufa and was brutally murdered in Karbalā' and the latter was designated by 'Ubayd Allāh b. Ziyād b. Abīh (d. 67/686) as the military authority to prevent al-Ḥusayn's entering Kufa. Historical sources narrate the battle of Karbalā' (61/680) by taking al-Ḥusayn in the center of the story, since he was the grandson of the Prophet Muḥammad and, in the eyes of the Shiites, an ultimate religious authority. When the Umayyad army intercepted al-Ḥusayn for the first time from entering Kufa, he stated his interlocutors that he had set out his journey upon the invitation of the people of Kufa, that he did not want to fight, that he could return if they did not want him to enter the city, that he could pledge allegiance to Yazīd b. b. Mu'āwiya (d. 64/683), or that he could join the jihad activities along the borders of the state. Nevertheless, he could not get any positive answer to his requests and was mercilessly slaughtered in Karbalā'.

This way of historical narration is not wrong in essence. However, in order to comprehend the nature of the incident, it is necessary to expand the field of research a little bit more and examine the issue from the points of view of other parties. This article analyzes the data available in historical sources regarding the incident and presents a more nuanced portrayal.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Keywords: Islamic History, Umar b. Sa'd b. Abī Waqqāş, Karbalā', al-Ḥusayn b. 'Alī b. Abī Ṭālib, 'Ubayd Allāh b. Ziyād b. Abīh.

Giriş

H. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanların yeni düzene geçişlerinde H. Ebû Bekir'in üstlendiği rol çok önemliydi. Peygambersiz dönem olarak isimlendirilen bu süreçte H. Ebû Bekir'in liderliği, oluşması muhtemel problemleri önlediği gibi müslümanlar geçmişten tevarüs ettikleri

tecrübeler ışığında yeni bir devlet modelinin inşası yolunda ilk adımı attılar. Özellikle Hz. Ömer döneminde fethedilen yeni yerlerle birlikte genişleyen coğrafi alanda sosyal ve iktisadî hayatın tesisine yönelik düzenlemeler bu sürecin daha da ileriye taşınmasını sağladı. Ancak Hz. Osman'ın hilâfetinin özellikle ikinci döneminde iktidarın sosyal ve toplumsal değişim taleplerine kayıtsız kalması ya da bunu giderecek adımlar atamaması İslâm dünyasında yeni bazı sorunların ortaya çıkmasına neden oldu. Fitne ateşinin zuhuru, Hz. Osman'ın şehid edilmesi, Cemel Vak'ası, Sıffin Savaşı ve Hz. Ali'nin şehadeti gibi ardı ardına yaşanan olumsuzluklar toplumsal hayatın düzenini bozduğu gibi müslümanlar arasındaki anlaşmazlık iç çatışmaları körükledi. İslâm dünyasında devam eden kargaşa ortamı, Hz. Hasan'ın hilâfet vazifesini Muâviye b. Ebû Süfyân'a teslim etmesiyle kısmen sona erdi. Böylece müslümanlar yaşanan çekişme ve kargaşa ortamından bir süre uzak kaldılar. Ancak bu süreç çok uzun sürmedi, Muâviye'nin, oğlu Yezîd'i veliyaht tayiniyle, sönen fitne ateşi yeniden zuhur etti. Bu yeni yöntem ve tercih edilen aday, bir taraftan Emevî iktidarının geleceğine yönelik tartışmaların başlangıcını oluştururken diğer yandan etkileri günümüze kadar devam eden pek çok tartışmanın ve isyanın hareket noktası oldu. Genellikle otoriteye karşı gelme şeklinde tezahür eden bu ayaklanmalar arasında Ali evladının konumu ve toplumsal karşılığı diğerlerinden farklıydı. Hz. Peygamber'in vefatından beri iktidarın kendi hakkı olduğunu savunan, bu işten uzaklaştırıldığı için de gönlü kırılan bu kimseler Yezîd'in iktidar olmasıyla birlikte tepkilerini daha sert bir şekilde dile getirdiler. Özellikle Hz. Ali'nin Cemel Vak'ası'ndan sonra hilâfet merkezini taşıdığı Kûfe'ye şehri, Emevî iktidarına yönelik ayaklanmaların merkezi haline dönüştü. Nitekim Yezîd'e yönelik ayaklanmanın ilk adımı da burada başladı. Kûfeliler'in bu girişiminde Hz. Hüseyin'in Yezîd'e biat etmeyip Medine'den Mekke'ye gitmesi etkili oldu. Bundan haberdar olan Kûfe ileri gelenleri Hz. Hüseyin'i hilâfete getirmek istediklerini ifade eden mektuplar yazarak şehirlere davet ettiler. Tarihe Kerbelâ Vak'ası olarak geçen bu acı hadisenin başlangıç noktasının bu davet girişiminin olduğu söylenebilir.

Kaynaklarda Hz. Hüseyin'in şehadetine ilişkin çok sayıda rivayet vardır. Bunda Hz. Peygamber'in torunu olmasının ve Kerbelâ'da öldürülme biçiminin etkisi bulunmaktadır. Öte yandan bu olayın, sonrasında gerçekleşen pek çok konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olduğu için kaynaklara yansımaları farklı biçimde gerçekleşmiştir. Özellikle konuların anlatımında mezhebi taassup ya da ideolojik bir bakış açısı ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu da nakledenin kendi kimliğine uyan "Hz. Hüseyin" ya da "Kerbelâ" portresinin oluşmasına neden olmuştur. Ancak tarihî rivayetlerin

bu şekilde incelemeye tabi tutulması bir netice doğurmadığı gibi ideolojik bakış açılarını daha da derinleştirmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada karmaşık olan meselenin farklı bir noktasına, bir başka ifadeyle ihmal edilen kısmına yer verilecektir. Ömer b. Sa'd, Kerbelâ'da kumandan olarak Hz. Hüseyin'le savaşmasına rağmen kaynaklarda onunla ilgili bilgiler, değerlendirmeler yok denecek kadar azdır. Bu nedenle Ömer b. Sa'd'ın kimliği, Kerbelâ'da üstlendiği rol, olayın anlaşılmasına en azından ihmal edilen kısmın açığa kavuşmasına katkı sağlayacaktır.

A. Hayatı

Ömer b. Sa'd, Hz. Peygamber'in annesinin mensubu bulunduğu Benî Zühre kabilesindedir. Annesi, Kinde kabilesinden Mâriye bint Kays b. Ma'dîkerib, babası, aşere-i mübeşerreden Sa'd b. Ebû Vakkas'tır.¹ Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda açık bilgi bulunmamaktadır.² Hz. Peygamber ya da Hz. Ömer'in halifeliği döneminde doğduğu³ rivayet edilmektedir. Bununla beraber ilim ehli genel olarak Ömer b. Sa'd'ın Hz. Peygamber zamanında doğduğunu kabul etmektedir. Buna delil olarak Ömer b. Sa'd'ın küçük yaşlarda İyâz b. Ganm kumandasında el-Cezîre bölgesine gönderilen (18-20/639-641)⁴ orduda bulunması gösterilmektedir.⁵

Ömer b. Sa'd'ın çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynaklarda detaylı bir bilgi yoktur. Sadece babası ile Sıffin savaşı sonrası görüşmesine ilişkin bir kayıt bulunmaktadır. Ebû Mihnef'ten⁶ gelen rivayete göre Ömer b. Sa'd, tahkim görüşmelerinin devam ettiği sırada babasına Kureys'ten toplantıya iştirak edenlerin bulunduğunu, Hz. Peygamber'in arkadaşı ve şûrâ üyelerinden olması dolayısıyla onun da katılması gerektiğini, hatta

¹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Esâmî ve'l-künâ*, thk. Ebû Ömer Muhammed b. Ali el-Ezherî (Kuveyt: Dârü'l-Fâruk, 1436/2015), 2/247; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001), 7/166.

² Ali Refî'i, "İbn Sa'd, Ömer", *Dâ'erat al-ma'âref-e bozorg-e eslâmi* (Erişim 13 Ekim 2022).

³ Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1995), 5/219.

⁴ Mahmut Kelpetin, *Hz. Ömer* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 73-76.

⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 5/ 218-219.

⁶ Irak'ın Kûfe şehrinde yaşamış erken dönem Müslüman tarihçidir. Büyük dedesi Mihnef b. Süleyman sahabeden olup Hz. Ali ile birlikte Sıffin'e iştirak etmiştir. Ailenin ehli beyte desteği Mihnef'in ölümüyle sona ermiştir. Zaman içinde farklı oluşumlar içinde olan aile, Hz. Hüseyin'in intikamını alma amacıyla hareket eden Muhtâr es-Sekafi yerine Irak'ta Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi Mus'ab'a, Abdülmelik'in halifeliği zamanında ise Emevî idaresine destek vermiştir. bk. Khalil Athamina, "Abû Mikhnaf", *Encyclopaedia of Islam* (Erişim 1 Ocak 2023).

toplananlar arasında hilâfet vazifesini en çok onun hak ettiğini söylediye de babası Sa'd, bu tür siyasî işlerin içinde olmayacağını, tarafsız kalmaya devam edeceğini söyledi.⁷ Bu olay dışında Ömer b. Sa'd hakkındaki ilk bilgiler onun Kûfe'de yaşadığı şeklindedir. Şehrin ileri gelenlerinden kabul edilen Ömer b. Sa'd'ın Emevî iktidarı ile ilişkilerinin iyi olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde çeşitli idari vazifeler üstlenen Ömer b. Sa'd, Muâviye'nin hilâfetinde Hemedan'da haraç âmili olarak görev yaptı.⁸ Ubeydullah b. Ziyâd'ın çağrısı üzerine, Hz. Ali taraftarlığı sebebiyle Muâviye tarafından öldürülen Hucr b. Adî'nin (ö. 51/671) iktidar aleyhine girişimde bulunduğu, insanları savaşa çağırıp fitne çıkardığına şahitlik etti.⁹

Muâviye'nin ölümünden sonra Hz. Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer gibi ashabın ileri gelenleri Yezîd'in hilâfetinden rahatsızlık duyduklarını açıkça ilan edip ona karşı çıktılar.¹⁰ Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Zübeyr ortak hareket etmemelerine rağmen çeşitli yollarla tepkilerini gösterdiler. Yezîd kendisine rakip olarak gördüğü ve iktidarı için endişe duyduğu¹¹ bu kimseleri engellemek için birtakım tedbirlere başvurdu. Bunun üzerine onlar Medine'den ayrılıp gizlice Mekke'ye gittiler ve Yezîd aleyhtarı faaliyetlerini burada devam ettirdiler.¹²

Yezîd'e biat etmek istemeyen Kûfe ileri gelenleri Hz. Hüseyin'in Mekke'ye doğru hareket ettiğini öğrenince gönderdikleri mektuplar aracılığıyla desteklerini iletip ondan Kûfe'ye gelmesini istediler.¹³ Bir lider eksikliğinden yakınan Kûfeliler Hz. Hüseyin'i bu mevki doldurabilecek tek kişi olarak görüyorlardı.¹⁴ Davet talebine kayıtsız kalmayan Hz. Hüseyin, amcasının oğlu Müslim b. Akîl liderliğinde küçük bir grubu, durumu yerinde araştırmak üzere Kûfe'ye gönderdi. İlk başta şehirde Hz. Ali taraftarlarından büyük destek gören ve önemli başarılar elde eden Müslim, Hz. Hüseyin adına

⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihu'r-rusûl ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebû'l-Fazl (Kahire: Dârü'l-Maârif, 1960-70), 5/67; Ebû'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2012), 2/681.

⁸ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Ensâbü'l-esrâf*, thk. Süheyl Zekkâr-Riyaz ez-Ziriklî (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1417/1996), 5/136.

⁹ Taberî, *Târih*, 5/269-270; Refî'î, "Ömer".

¹⁰ Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 14 Eylül 2022).

¹¹ Najam I. Haider, "al-Ḥusayn b. 'Alî b. Abî Ṭâlib", *Encyclopaedia of Islam* (Erişim 1 Eylül 2022).

¹² Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd ed-Dîneverî, *el-Ahbârü't-tivâl*, thk. Abdülmün'im Âmir (Kahire: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İrşâdi'l-Kavmî, 1960) 227-229; Taberî, *Târih*, 5/338-341.

¹³ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 229.

¹⁴ Haider, "al-Ḥusayn b. 'Alî b. Abî Ṭâlib".

biat almaya başladı.¹⁵ Emevîler'in Kûfe valisi Nu'mân b. Beşîr, olup biteni öğrenmesine rağmen Müslim ve taraftarlarına karşı şiddete başvurmadı.¹⁶ Valinin tutumunu yanlış bulan Ömer b. Sa'd, Muhammed b. Eş'as el-Kindî,¹⁷ Abdullah b. Müslim gibi kimseler gelişmeleri Yezîd'e bildirdiler.¹⁸ Yezîd de Nu'mân'ı görevden aldı ve Kûfe'yi Basra valisi Ubeydullâh b. Ziyâd idaresine verdi.¹⁹

Kûfe'ye gelen Ubeydullah aldığı sert tedbirle halkı biatten vazgeçirdiği gibi Müslim'i ortadan kaldırıp şehirde düzeni sağladı (60/680).²⁰ Ebû Mihneftan gelen rivayete göre Müslim, ölümünden önce aralarında akrabalık bağı bulunması sebebiyle Ömer b. Sa'd'a şunları söyledi:

"Ey Ömer! Aramızda akrabalık bağı var. Şimdi sana işim düştü. Bunu yapabileceğini düşünüyorum. Fakat bu bir sırdır." Ömer b. Sa'd, Ubeydullah'ın tepkisinden çekindiği için başlangıçta bir şey diyemedi. Ubeydullah'ın izin vermesi üzerine yanına gitti. Bu esnada Müslim ona: "Kûfe'ye geldiğimde yedi yüz dirhem borç almıştım. Bunu benim için öde. Cesedime de iyi bak! (Öldürülünce) Ubeydullah b. Ziyâd'dan cesedimi al ve defin işlerini gerçekleştir. Son olarak Hüseyin'e geri dönmesini söylemesi için birini gönder, çünkü Kûfeliler'in onunla birlikte olduğunu söylemiştim..."²¹ dedi. Ömer b. Sa'd, Müslim'in vasiyetini Ubeydullah'a bildirdi. Ubeydullah borçlar ve defin konusunda Ömer b. Sa'd'ı kısıtlamadı. Zarar vermediği sürece Hz. Hüseyin'e dokunmayacağını söyledi. Müslim'in öldürülmesi üzerine Ömer b. Sa'd, ona verdiği sözü yerine getirdi. Borçlarını ödedi, cenaze ve defin işlemlerini gerçekleştirdi, olup bitenleri haber vermesi için Hz. Hüseyin'e bir elçi gönderdi.²² Öte yandan Hz. Hüseyin bütün bu olup bitenlerden habersiz bir şekilde gelen davet mektupları sonrasında Kûfe'ye gitmek üzere Mekke'den hareket etmişti.²³

¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/433; Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, thk. Abdullah es-Sâvî (Kahire: Dâru's-Sâvî, 1357/1938), 262.

¹⁶ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. İbrahim, *el-Mesâbîh*, thk. Abdullah b. Abdullah b. Ahmed el-Hûsî (Amman: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekafîyye), 1423/2002, 361-362.

¹⁷ Belâzürî, *Ensâb*, 2/77.

¹⁸ Taberî, *Târîh*, 5/356.

¹⁹ Belâzürî, *Ensâb*, 2/ 77-78; Taberî, *Târîh*, 5/347-348.

²⁰ Najam I. Haider, "al-Mukhtâr b. Abî 'Ubayd", *Encyclopaedia of Islam* (Erişim 1 Eylül 2022).

²¹ Taberî, *Târîh*, 5/376.

²² Belâzürî, *Ensâb*, 2/ 81-82; Dîneverî, *el-Ahbâr*, 241; Taberî, *Târîh*, 5/376-377.

²³ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 243; Taberî, *Târîh*, 5/389; Ünal Kılıç, "Yezîd I.", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 1 Eylül 2022).

B. Hz. Hüseyin Üzerine Kumandan Tayin Edilmesi

Ubeydullah b. Ziyâd, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye girişini engellemek için ilk olarak Hür b. Yezîd'i gönderdi. 1.000 kişilik bir süvari birliğinin başında²⁴ hareket eden Hür, Hz. Hüseyin'i Fırat nehrinden uzak tutup²⁵ Kerbelâ'da konaklamak zorunda bıraktı. Ardından Ubeydullah, Ömer b. Sa'd'ı da Hz. Hüseyin üzerine yolladı. Aslında Ömer b. Sa'd, bundan önce Destebâ'ya saldıran ve burayı ele geçiren Deylemliler'e karşı kumandan tayin edilmişti. Hatta Rey ve Hemedân valiliği bu işin karşılığında kendisine mükafat olarak verilmişti. Ömer b. Sa'd, bu işi yerine getirmek üzere harekete geçmiş, Kûfe yakınlarındaki Hammâm-A'yen'de²⁶ karargâh kurmuştu. Ancak Hz. Hüseyin'in yola çıktığı haberi gelince Ubeydullah tarafından geri çağrıldı ve yeni görevi tebliğ edildi.²⁷

Ömer b. Sa'd, başlangıçta Hz. Hüseyin üzerine gitmeyi kabul etmek istemedi ve Ubeydullah b. Ziyâd'dan affını istedi. Ubeydullah: "Olur, ancak valilik görevini bize iade etmen lazım" şeklinde karşılık verince Ömer b. Sa'd, düşünmek için süre istedi. Ardından konuyu yakınlarıyla görüştü. Yeğeni Hamza b. Mugîre "Hüseyin'le savaşıp da Rabbine karşı gelme, akrabalık bağlarını koparma. Vallahi! Bütün dünyanın servetini, saltanatını terk etmen (ellerinde) Hüseyin'in kanıyla Allah'a kavuşmandan çok daha iyidir" dedi. Ömer b. Sa'd da "İnşallah öyle yapacağım" diye cevap verdi.²⁸ Kabilesi Benî Zühre'den bazıları Ömer b. Sa'd'ın yanına gelip bu görevlendirmeyi doğru bulmadığını ve kabul etmesi halinde Benî Hâşim ile aralarının açılacağını söyledi. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, Ubeydullah b. Ziyâd'dan ikinci defa affını talep edip²⁹ yerine başkasının atanmasını istedi. Ancak Ubeydullah "Kimi göndermek istediğimi sana sormuyorum! Ya askerlerin başında olursun ya da sana yazdığımızı (valilik tayin mektubu) geri verirsin." diyerek Ömer b. Sa'd'ı karar vermeye zorladı.³⁰ Ubeydullah b. Ziyâd'ın ısrar ettiğini gören Ömer b. Sa'd,³¹ görevini kaybetme endişesiyle³² Hz. Hüseyin'e karşı mücadeleden başka bir yol bulunmadığını düşünüp 4.000 süvariyle birlikte

²⁴ İbn Sa'd, 6/435; Belâzürî, *Ensâb*, 3/169; Taberî, *Târîh*, 5/392, 400.

²⁵ Ahmet Turan Yüksel, "Ubeydullah b. Ziyâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 1 Eylül 2022).

²⁶ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1397/1977), 2/299.

²⁷ Taberî, *Târîh*, 5/409.

²⁸ Taberî, *Târîh*, 5/409.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/435.

³⁰ Benzer rivayet için bk. Dîneverî, *el-Ahbâr*, 253.

³¹ Belâzürî, *Ensâb*, 3/177.

³² Jean Calmard, "Ebn Sa'd, 'Omar", *Encyclopaedia Iranica* (Erişim 16.09.2022).

Kûfe'den hareket etti.³³

Ömer b. Sa'd, Ninevâ şehrinin eteklerindeki Kerbelâ'da konaklayan Hz. Hüseyin'in yakınına geldiğinde (2 Muharrem 61/2 Ekim 680)³⁴ gönderdiği elçiler aracılığıyla³⁵ onun geliş amacını öğrenmeye çalıştı. Ebû Mihnef'ten gelen rivayete göre Hz. Hüseyin elçiye Kûfeliler'in daveti üzerine geldiğini,³⁶ onlara güvendiğini, ancak 18.000 kişinin biat ettikten sonra biatlarını bozduğunu, geri dönmek istediğinde Hür b. Yezîd'in buna izin vermediğini anlattı. Ardından "İzin verin dönüp gideyim"³⁷ diye teklifte bulundu.³⁸ Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in ölümüne neden olacak bir işte parmağının olmasını istemediği için³⁹ cevaptan memnun kaldı⁴⁰ ve durumu Ubeydullah b. Ziyâd'a bildirdi.⁴¹ Ubeydullah, Ömer b. Sa'd'dan Hz. Hüseyin'i Yezîd'e biate davet etmesini istedi. Ancak Hz. Hüseyin bunu geri çevirdi.⁴² Bu arada Ömer b. Sa'd ile Ubeydullah b. Ziyâd arasında mektuplaşmalar devam etti. İlk yazışmalarda Yezîd'e biat etme meselesi, talep şeklinde başlarken daha sonra bir baskı ve sindirme politikasına dönüştü. Ebû Mihnef'e göre Ömer b. Sa'd, Amr b. Haccâc'ın⁴³ beş yüz kişilik bir süvari birliğinin başında Hz. Hüseyin'e gönderip Yezîd'e biati sağlamasını, aksi halde asilerin Hz. Osman'ı Medine'de susuz bıraktığı gibi⁴⁴ kafilenin su ile irtibatını kesmesini söyledi.⁴⁵ Kerbelâ Vak'ası'dan üç gün önce gerçekleşen bu olayda⁴⁶ Amr, su yolunu tuttu; Hz. Hüseyin ve taraftarlarının suya ulaşmasını engelledi.⁴⁷

Kûfe'de gelişmeleri yakından takip eden Ubeydullah b. Ziyâd, bir yandan Ömer b. Sa'd'a destek olmak üzere takviye birlikler gönderirken öte

³³ Taberî, *Târîh*, 5/410; Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh İbn Asakîr, *Târîhu medîneti Dimaşk*, thk. Muhibbüddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1417/1996), 45/51; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3/163.

³⁴ Belâzürî, *Ensâb*, 3/176; Taberî, *Târîh*, 5/409.

³⁵ Kerbelâ öncesinde Hz. Hüseyin ile pek çok elçinin görüştüğü anlaşılmaktadır. Geniş bilgi için bk. Taberî, *Târîh*, 5/410-411.

³⁶ Taberî, *Târîh*, 5/411.

³⁷ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 253-254.

³⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 3/177; Taberî, *Târîh*, 5/411.

³⁹ Savaşma konusunda tedirginlik yaşayan Ömer, "Umarım Allah beni Hüseyin'le savaşmaktan ve ona karşı savaşmaktan korur" diyerek endişesini dile getirdi. Taberî, *Târîh*, 5/411.

⁴⁰ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 254.

⁴¹ Taberî, *Târîh*, 5/411.

⁴² Belâzürî, *Ensâb*, 3/177; Dîneverî, *el-Ahbâr*, 254.

⁴³ Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye çağırma için davet mektubu gönderenler arasındaydı. Taberî, *Târîh*, 5/353.

⁴⁴ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 255; Taberî, *Târîh*, 5/412.

⁴⁵ Haider, "al-Huşayn b. 'Alî b. Abî Tâlib".

⁴⁶ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 255; Taberî, *Târîh*, 5/412.

⁴⁷ Belâzürî, *Ensâb*, 3/180; Taberî, *Târîh*, 5/411-412.

yandan halkın Hz. Hüseyin'in yanına gitmesini⁴⁸ engellemek için⁴⁹ şehrin etrafına gözcüler yerleştirdi.⁵⁰ Gelen elçilerden Hz. Hüseyin'in savaş için yola çıkmadığını öğrenmesine rağmen durumu yakından takip edip bölgeye asker takviyesi yapmaktaydı. Öyle anlaşılıyor ki Hz. Hüseyin'in maddi gücünden ziyade manevî otoritesinden çekiniyordu. Onun bir yolunu bulup Kûfe'ye gelmesi halinde halkın destek vereceğini, işlerin kontrol edilemez hale dönüşeceğini ve bu yeni durumun idarî açıdan bir zafiyet yaratacağını düşünüyordu. Bunun için ilk andan itibaren meseleyi ciddiye alıp askeri hareketin planlaması ve koordinasyonunu buna göre yaptı.

Öte yandan elçiler dışında Hz. Hüseyin ile Ömer b. Sa'd arasında çeşitli defa görüşmeler devam etti. Bunların içeriği tam olarak bilinmemekle birlikte⁵¹ Ebû Mihnef, Hz. Hüseyin'in şu teklifi ileri sürdüğünü söylemektedir: "Geldiğim yere geri dönmek, Yezîd b. Muâviye'nin yanına gidip biat etmek ya da sınır cephesinde cihadla meşgul olmak."⁵²

Hz. Hüseyin ile savaşma tehlikesi gibi sıkıntılı bir durumdan kurtulduğuna sevinen Ömer b. Sa'd, son gelişmeyi Ubeydullah b. Ziyâd'a bildirdi. Başlangıçta bu şartları kabule meyilli olduğu anlaşılan Ubeydullah,⁵³ Hz. Ali'nin eski destekçilerinden Şemir b. Zülcevşen'in "Senin topraklarına girip yanı başında kamp kurmuşken teklifini kabul mü edeceksin?" uyarısı üzerine görüşünü değiştirdi. Şemir kontrolü altında bulunduğu topraklarda Hüseyin'in isteklerinin kabulünün zafiyet ve acziyet anlamına geleceğini, bunun yerine çaresizlik içindeki Hüseyin'i hükmüne razı etmesini ya da cezalandırması gerektiğini söyledi.⁵⁴ Ayrıca Hüseyin ile Ömer b. Sa'd'ın geceleri gizlice görüştüğünü ilave etti. Bu argümanla ikna olan Ubeydullah b. Ziyâd: "Ne güzel düşündün! Doğru olan senin görüşündür" diyerek aldığı kararı bildirmesi için Şemir'i, Ömer b. Sa'd'ın yanına gönderdi. Ubeydullah,

⁴⁸ Ömer b. Sa'd'a destek olması için gönderilen pek çok kimsenin Hz. Hüseyin ile savaşmayı istemediği için Kerbelâ'ya gitmediği, hatta bu işin takibi ile görevlendirilen Süveyd b. İbrahim tarafından Kûfe'de yakalanan bir kimsenin öldürüldüğü rivayet edilmektedir. bk. Dîneverî, *el-Ahbâr*, 254-255.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/436.

⁵⁰ Belâzürî, *Ensâb*, 3/179.

⁵¹ Ebû Mihnef'in naklen verdiği rivayete göre Hz. Hüseyin, Ömer b. Sa'd'a "Askerlerimizi bırakıp Yezîd b. Muâviye'nin yanına gidelim." diye teklifte bulundu. Ömer "Evim yıkılır" diye karşılık verdi. Hüseyin ise "Onu senin için yeniden inşa ederim" dedi. Bu defa Ömer: "Malıma mülküne el konulur" deyince Hüseyin sözlerine şöyle devam etti: "Hicaz'daki malımdan daha iyisini sana vereceğim." Ancak Ömer ikna olmadı ve Hz. Hüseyin'in teklifini değerlendirmeyip geri çevirdi. bk. Taberî, *Târîh*, 5/413.

⁵² Belâzürî, *Ensâb*, 3/182; Taberî, *Târîh*, 5/389, 413.

⁵³ Haider, "al-Ḥusayn b. 'Alî b. Abî Ṭâlib".

⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/436.

Ömer b. Sa'd'dan Hüseyin ve yanındakileri doğrudan kendisine teslim etmesini, bunu başaramazsa savaşmasını, aksi takdirde kumandayı Şemir'e bırakmasını istedi.⁵⁵ Ebû Mihnef, Ömer b. Sa'd'a ileilmek üzere şöyle bir mektubun yazıldığını söylemektedir:

“Ben seni Hüseyin'e, onunla savaşmaktan kaçınman, zaman tanıman, barış ve koruma sözü vermen ya da yanımda şefaatçi olman için göndermedim. Bak! Eğer Hüseyin ve adamları otoriteme boyun eğer ve teslim olurlarsa, onları sağ salim bana gönder. Reddederlerse öldürmek ve cesetlerini paramparça etmek için üzerlerine gidin. Zira bunu hak ediyorlar. Hüseyin öldürülürse atlara göğsünü ve sırtını çığnetin. Çünkü o isyankâr ve toplumu bölen zalim bir adamdır. Amacım ölüm(ün)den sonra ona zarar vermek değildir. Ancak verdiğim sözü yerine getireceğim...” Ubeydullah b. Ziyâd'ın yazdığı mektup Ömer b. Sa'd'a ulaşınca canı sıkıldı, Şemir'e dönüp “Yazıklar olsun sana. Allah aşkına, bu nedir? Allah evini, barkını mahvetsin. Bize ne kadar kötü şeyler getirdin. Sanırım Ubeydullah'ı kabul etmekten vazgeçiren sensin! Düzeltmeyi umduğumuz işi bozdun. Vallahi! Hüseyin teslim olmaz. İzzetli kimsedir...” dedi. Şemir “(Bunları boşver) Ne yapacaksın? Valinin emrini yerine getirip düşmanını öldürecek misin? (Bunu) yapmayacaksan ordunun kumandanlığını bana bırak” diye söyledi. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd: “Bunun sana yararı olmaz. Senin yerine bu işi ben yapacağım.” dedi.⁵⁶ Böylece Hz. Hüseyin ile savaşacağını açıkça ilan etti.

C. Kerbelâ Vak'ası'ndaki Rolü

Ömer b. Sa'd hazırlıklarını tamamladıktan sonra ordusunu savaş düzenine geçirip ikinci namazının ardından harekete geçti (9 Muharrem/10 Ekim).⁵⁷ Ancak Hz. Hüseyin, çatışma başlamadan işleriyle ilgili kararlar alabilmek ve ailesine tavsiyelerde bulunabilmek için elçisi Abbas b. Ali aracılığıyla Ömer b. Sa'd'dan izin istedi. Bu süre zarfında geceyi, dua, namaz ve istiğfarla geçirdi, yanında bulunan az sayıdaki kimseye durumunu şöyle izah etti: “Onlar beni arıyorlardı ve buldular. Yazılan mektuplar beni Yezîd'e yaklaştırmak için yapılan bir tuzaktı.”⁵⁸ Ardından etrafındakilere dağılmalarını, savaş konusunda onları zorlamadığını, istediklerini yapmalarını, hatta gecenin karanlığından istifade edip savaş alanından ayrılmalarını söyledi. Ancak onlar alanı terk etmeyip mücadelesinde Hz.

⁵⁵ Belâzürî, *Ensâb*, 3/182-183; Taberî, *Târîh*, 5/414.

⁵⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 3/183; Taberî, *Târîh*, 5/415-416.

⁵⁷ Belâzürî, *Ensâb*, 3/183-184; Taberî, *Târîh*, 5/415-416.

⁵⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 3/185.

Hüseyin'i yalnız bırakmayacaklarını ifade ettiler.⁵⁹

Ertesi sabah Ömer b. Sa'd'ın kumandası altında birleşen Emevî ordusu, sağ kanada Amr b. Haccâc ez-Zübeydî'yi, sol kanada Şemir b. Zülcevşen'i, süvari kuvvetlerine Azre b. Kays'ı ve piyadelerin başına Şebes b. Rib'î'yi kumandan tayin etti. Sancağı ise Ömer b. Sa'd'ın azatlısı Düreyd (Züveyd) taşıyordu. Hz. Hüseyin de kendisine destek veren 32 atlı ve 40 piyade ile planlama yaptı. Züheyr b. Kayn'ı sağ kanadın ve Habîb b. Müzâhir'i sol kanadın başına getirdi. Sancağı kardeşi Abbas b. Ali'ye verdi.⁶⁰ Ayrıca çadırlar arkalarında olacak şekilde savaşa uygun mevzi aldılar. Bununla Emevî ordusu arkalarından saldırmaları halinde çadırları ateşe verip avantaj sağlamayı ve mücadeleyi tek noktadan idare etmeyi hedeflediler.⁶¹

Hz. Hüseyin hazırlıklarını tamamladıktan sonra atına bindi, önünde mushaf olduğu halde⁶² Ömer b. Sa'd'ın ordusunun da duyacağı şekilde bir konuşma yaptı. Onları savaştan uzak tutmaya ikna için uğraştıysa da istediği neticeyi elde edemedi.⁶³ Sadece Hür b. Yezîd pişman olup Hz. Hüseyin'in safına geçti.⁶⁴ Daha sonra Ömer b. Sa'd, sancağı ordusunun önüne çıkardı, okunu yaya koyup "Şahid olun! İlk atışı ben yaptım" diyerek mücadeleyi başlattı.⁶⁵ Birbirlerine denk olmayan iki grubun savaşında bireysel saldırılar yanında zaman zaman daha büyük çapta çatışmalar yaşandı. Meselâ Ömer b. Sa'd'ın talimatı üzerine beş yüz okçu, saldırıya geçip Hz. Hüseyin ve destekçilerinin bineklerini yok ettiler.⁶⁶ Sıcaklığın arttığı gün ortasına doğru çarpışmanın şiddeti alevlendi. Emevî ordusu, çadırlar birleştirildiği ve mevzilerin arka kısmında önleyici ateş yakıldığı için hücumda zorlanıyordu. Ömer b. Sa'd çözüm olarak çadırların yakılması talimatını verdi.⁶⁷ Hz. Hüseyin ise etrafında kalan az sayıdaki insanın başında mücadelesini devam ettirdi. Öğleden sonra geç saatlerde Şemir b. Zülcevşen her yerden saldırılmasını istedi. Savaşta çeşitli yerlerinden yaralanan Hz. Hüseyin'e, Sinân b. Enes en-Nehaî⁶⁸ önce bir harbe saplayıp yere düşürdü, sonra da atından inerek başını kesti.⁶⁹ Böylece savaş sona erdi (10 Muharrem 61/10

⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/437; Belâzürî, *Ensâb*, 3/185-186.

⁶⁰ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 256.

⁶¹ Belâzürî, *Ensâb*, 3/187; Taberî, *Târîh*, 5/422.

⁶² Taberî, *Târîh*, 5/423.

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/438.

⁶⁴ Belâzürî, *Ensâb*, 3/189; Taberî, *Târîh*, 5/422.

⁶⁵ Belâzürî, *Ensâb*, 3/190; Taberî, *Târîh*, 5/429.

⁶⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 3/194.

⁶⁷ Taberî, *Târîh*, 5/437-438.

⁶⁸ Havlî b. Yezîd'in öldürdüğü de rivayet edilmektedir. bk. İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/441.

⁶⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/441, 454; Belâzürî, *Ensâb*, 3/203.

Ekim 680).⁷⁰ Katliama sahne olan mücadelede askerler her şeyi yağmaladılar. Hatta savaş sonunda Ömer b. Sa'd'ın talimatıyla on kişi atlarıyla Hz. Hüseyin'in cesedini çiğnedi.⁷¹ Öte yandan Şemir b. Zülcevşen Hz. Hüseyin'in hasta yatağındaki oğlu Ali Zeynelâbidîn'i öldürmek istedi. Ancak Ömer b. Sa'd buna engel olduğu gibi⁷² Hz. Hüseyin ailesinden geriye kalan kadın ve çocukların güven içinde⁷³ Kûfe'ye ulaşmalarını sağladı.⁷⁴ Öte yandan savaş sonunda Hz. Hüseyin'in kesik başı ve esirler Dimaşk'a gönderilirken öldürülenlerin cesetleri, Gâdiriye'de yaşayan Benî Esed mensupları tarafından toprağa verildi. Emevî ordusundan öldürülenlerin cenaze namazını Ömer b. Sa'd kıldırdı, defin işlemlerini tamamladı.⁷⁵

D. Ömer b. Sa'd'ın Öldürülmesi

Ömer b. Sa'd'ın Kûfe'ye döndükten sonra günlerini nasıl geçirdiği, Emevîler'de idari görev alıp almadığı konusunda kaynaklarda herhangi bir kayıt yoktur. Bu hususla ilgili ilk bilgiler ölümüne de neden olan Muhtâr es-Sekafî isyanıdır.

Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürülmesi toplumun farklı kesimlerinde infial uyandırdığı gibi Kûfeliler'in de tepkisine neden oldu. Hz. Hüseyin'e karşı dürüst davranmayı desteklerini geri çektikleri için vicdan azabı duyan Kûfe halkı, işledikleri günahın ancak onu şehid eden ve ölümüne neden olanları öldürmekle kurtulabileceklerini düşündü. Bunun için ilk önce Süleyman b. Surad liderliğinde Tevvâbîn⁷⁶ hareketine sonrasında Muhtâr es-Sekafî'ye destek verdi.

Muhtâr es-Sekafî, benzer niyetle hareket etmesine rağmen Tevvâbîn hareketine destek vermedi. Kûfe'de isyan hareketi başlatıp kısa sürede şehri ele geçirdi. Kerbelâ Vak'ası'na iştirak eden ya da karıştığı iddia edilen kimselerin tamamını öldürdü. Bunların en önde geleni Kerbelâ'nın fâili olarak gördüğü Ömer b. Sa'd idi.⁷⁷ Esasında Muhtâr, Ömer b. Sa'd'a malî ve ailesinin koruma altında bulunduğu ve geçmişte işlediği herhangi bir suçtan dolayı hesaba çekilmeyeceğine dair söz vermişti.⁷⁸ Bu açık emâna

⁷⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/463; Ebû Amr Halife b. Hayyât b. Halife eş-Şeybânî, *Târîh*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Riyad: Dâru Taybe 1405/1985), 234-235.

⁷¹ Belâzürî, *Ensâb*, 3/204; Taberî, *Târîh*, 5/454.

⁷² İbnü'l-Esrî, *el-Kâmil*, 3/184.

⁷³ Dîneverî, *el-Ahbâr*, 259.

⁷⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/444-445.

⁷⁵ Belâzürî, *Ensâb*, 3/205-206; Taberî, *Târîh*, 5/455-456.

⁷⁶ İsmail Yiğit, "Tevvâbîn".

⁷⁷ Haider, "al-Mukhtâr b. Abî 'Ubayd".

⁷⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 6/406; Taberî, *Târîh*, 6/60-61.

rağmen⁷⁹ Ömer b. Sa'd, Muhtâr⁸⁰ ya da koruması Ebû Amre tarafından⁸¹ öldürüldü (Zilhicce 66 / Temmuz 686).⁸² Daha sonra Ömer b. Sa'd ve oğlunun kesik başı, Medine'de bulunan Muhammed b. Hanefiyye'ye gönderildi.⁸³

Ömer b. Sa'd'ın ölümüyle babasının duasının kabulü arasında ilginç bir bağ kurulmuştur. Rivayete göre Ömer b. Sa'd, kölesini öldüresiye dövünce köle de topuklarından kanlar akarak Ömer'in babası Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın yanına geldi ve olup biteni ağlayarak anlattı. Duruma çok üzülen Sa'd: "Allahım! Ömer'i öldür ve topuklarından kanlar akıt!" şeklinde beddua etti. Muhtâr, Ömer b. Sa'd'ı öldürünce Sa'd'ın duası da kabul oldu.⁸⁴

Konuya ilişkin kaynakların verdiği rivayetler incelendiğinde öne çıkan hususlar şu şekilde özetlenebilir:

- Ömer b. Sa'd Hz. Hüseyin ile mücadelesinde karar vermede zorlanan ve Ubeydullah b. Ziyâd'ın yönlendirmesiyle hareket eden bir kumandan olarak tarif edilmiştir.

- Ubeydullah b. Ziyâd'ın Ömer b. Sa'd ile yazışmalarında sorunu savaşız çözmeye niyetinde olduğu, fakat sonrasında kararından vazgeçtiği hatta Hz. Hüseyin'i ağır biçimde cezalandırıp öldürmek için talimat verdiği anlaşılmaktadır. Ancak politikasının değişime uğramasının nedenleri hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır.

- Kaynaklarda Ömer b. Sa'd ile Hz. Hüseyin'in savaş öncesinde çeşitli defalar görüştüğü kaydedilmesine rağmen muhtevası hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Var olduğu söylenenler de teyide muhtaçtır.

- Savaş öncesi ve sonrasında planlama Ubeydullah b. Ziyâd tarafından yapılmasına, ordu kumandanı olarak Ömer b. Sa'd görevlendirilmesine rağmen Hz. Hüseyin ile mücadele ve savaş esnasında en kritik kararların sorumluluğu Şemir b. Zülcevşen'e yüklenmiştir.

⁷⁹ Ömer b. Sa'd'ın öldürülme korkusuyla gece yarısında Kûfe'den ayrılmaya çalıştığı, sonrasında geri döndüğü (Taberî, *Târîh*, 6/61); Mus'ab b. Zübeyr ya da Ubeydullah b. Ziyâd'ın yanına gitmek istediği şeklinde farklı rivayetler vardır. bk. Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah Abdülmuhsin et-Türkî (Cîze: Hicr li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, 1418/1997), 12/26.

⁸⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/492, 7/166.

⁸¹ Ömer b. Sa'd'ın Basra yolunda yakalanıp Kûfe'ye getirildikten sonra öldürüldüğü de rivayet edilmektedir. bk. Dîneverî, *el-Ahbâr*, 301.

⁸² Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 2003), 2/605.

⁸³ Belâzürî, *Ensâb*, 6/406; Dîneverî, *el-Ahbâr*, 301; Taberî, *Târîh*, 6/61-62.

⁸⁴ Belâzürî, *Ensâb*, 6/405; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn Ebû'd-Dünyâ, *Mücâbü'd-da'Ve*, thk. Fazıl b. Halef el-Hammâde (Riyad: Dâru Atlasi'l-Hadrâ, 1433/2012), 5/247.

- Ömer b. Sa'd'ın başlangıçta Hz. Hüseyin ile savaşma konusunda tereddüt yaşadığı, isteksizce sefere çıktığı aktarılmasına⁸⁵ rağmen olayların bu şekilde gerçekleşmediği, Ömer b. Sa'd'ın başlangıç aşamasındaki endişesinin zamanla ortadan kalktığı, Ubeydullah b. Ziyâd'ın talimatını yerine getirmede tereddüt göstermediği, makamını korumak için mücadele ettiği ve sonunda da Hz. Hüseyin'in öldürülmesinde üstlendiği rolü inkâr etmediği anlaşılmaktadır. Öte yandan burada üzerinde durulması gereken asıl mesele, kaynaklarda Ömer b. Sa'd'ın savaş öncesi ve sonrasında ortaya çıkan problemlerde kumandan olarak sorumluluğunun hafifletilip ortadan kaldırılması, bunun Ubeydullah b. Ziyâd ve Şemir b. Zülcevşen'e yüklenmesidir. Muhtemelen Ömer b. Sa'd'ın mensubu olduğu aile geleneği yanında babası Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın İslâm'da üstlendiği şerefli görev ve sorumluluğun zedelenmeme endişesi bunda etkili olmuştur. Nitekim bazı kaynaklarda Ömer b. Sa'd'ın Muhtâr tarafından öldürülmesi ile babası Sa'd'ın oğlu hakkındaki bedduasının gerçekleşmesi arasında bir bağın kurulması bunu teyit etmektedir.

- Ebû Mihnef (ö. 157/773-74) rivayetleri kaynaklarda ana görüş olarak yer almaktadır. Cerh ve ta'dîl âlimleri onun hakkında olumsuz görüşler belirttiyse de⁸⁶ Taberî'nin konuya ilişkin nakillerinin önemli bir kısmı ona dayanır. Diğer kaynakların rivayetleri de Ebû Mihnef'le benzerlikler içermektedir. Bunda naklettiği rivayetlerin eşsiz bilgi kaynağı oluşu yanında olaylarla ilgili özellikle de Irak bölgesi haberleri hakkında en güvenilir ravi olarak bilinmesi etkilidir. Bu açıdan bazı tarihsel olaylara ilişkin kendi anlatısının, sonrasındaki birçok İslam tarihçisi tarafından alıntılanıp tek versiyona dönüşmesi tesadüfi değildir. Zira Ebû Mihnef'in mensubu bulunduğu Ezd kabilesi, uzun yıllar Irak bölgesinde yaşadığı gibi bölge siyasetinde de aktif rol üstlenmiştir. Bu da Ebû Mihnef anlatısının zaman içinde diğerlerine kıyasla sağlam ve üstün kabul edilmesine neden olmuştur. Muhtemelen aynı sebeple İbn Kesîr gibi⁸⁷ sonraki dönem tarihçileri Şîî eğilimleriyle suçlanmasına rağmen Ebû Mihnef'i güvenilir bir tarihçi kabul etmesi yanında vazgeçilmez bir bilgi kaynağı olarak görmüşlerdir.⁸⁸ Bütün

⁸⁵ Calmard, "Ebn Sa'd, 'Omar".

⁸⁶ Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ma'în, *Yahyâ b. Ma'în ve kitâbühü't-târîh*, thk Ahmed M. Nürseyf (Mekke: Merkezü'l-bahsi'l-ilmî, 1399/1979), 3/286; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî (Beyrut: Dâru İhyâ'it-türâsi'l-Arabî, 1372/1952), 7/182; Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *Kitâbü'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn*, thk. Abdurrahim Muhammed el-Kuşeyrî (Medine: Mecelletü Câmî'ati'l-İslâmiyye, 1404), 3/138.

⁸⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 10/646, 11/ 577.

⁸⁸ Athamina, "Abû Mikhna".

bu genel geçer bilgilere rağmen usûl açısından Ebû Mihnef rivayetlerinin titiz bir incelemeden geçirilmesi ve tarihî tenkide tabi tutulması yanında konuya ışık tutacak yeni rivayetlerin tespitine ihtiyaç duyulmaktadır. Zira mevcut rivayetler ışığında Ömer b. Sa'd'ın üstlendiği rolü açıklığa kavuşturmak, siyasî görevlerine rağmen Kerbelâ sonrası gelişmelerde isminin gizlenmesine ilişkin sorulara kesin cevaplar bulabilmek mümkün değildir. Öte yandan rivayetlerin sunulmasında tarihî hakikatlerle uyuşmayan bazı bilgiler yanında kabile asabiyetine yönelik vurguların olması da konunun izahında önemli bir sorundur. Meselâ Hz. Hüseyin'i Kerbelâ'da susuz bir alana hapsedme girişimi, Hz. Osman'ın isyancılar tarafından Medine'deki evinden çıkarılmaması ve susuz bırakılmasının intikamı olarak anlatılmaktadır. Halbuki Hz. Osman'ın şehid edilmesinde Ali evladının herhangi bir rolü olmadığı gibi muhasara esnasında Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin halifenin evinin önünde nöbetçi olarak görev almıştır.

Sonuç

Tarihî süreç içinde gerçekleşen olayların sistemli bir araştırma metodu takip edilerek incelenmesi ve değerlendirilmesi, kaynak eleştirisinin yapılması, konunun doğru anlaşılmasına katkı sağlaması yanında okuyucunun doğru bilgiye ulaşması açısından da önemli bir fonksiyon ihtiva etmektedir. Tarih araştırmalarındaki bu usulün kesin sınırlarla tasnifi güççe de rivayetlere doğru uygulanması halinde çelişkileri ortadan kaldırmaya yardımcı olabileceği söylenebilir. Bu açıdan Kerbelâ Vak'asını sadece geçmişte yaşananlarla izah etmek etkileri günümüze kadar uzanan acı bir hadisenin pek çok yönünün ihmal edilmesine neden olur. Kaynaklar konuyu ideolojik ve politik amaçlar uğruna Hz. Hüseyin ya da Yezîd b. Ebû Süfyân üzerinden açıklamaktadır. Hz. Hüseyin, savaşacak bir gücü olmadığı halde şehid edilmesinden dolayı mağdur, halife Yezîd b. Ebû Süfyân ise organizasyonun planlayıcısı kabul edilmektedir. Kerbelâ Vak'ası, bu dönemde gerçekleştiği için Yezîd için asıl sorumlusudur. Kerbelâ hadisesinin Emevîler'in yıkılışına kadar sürecek pek çok şiddet olayında tetikleyici unsurlardan biri olması yanında Yezîd'e duyulan düşmanlığın günümüze kadar ulaşmasında ve isminde silinmez bir lekeye dönüşmesinde etkili olması bunu teyit etmektedir. Bütün bunlara rağmen olup bitenleri tek başına Yezîd ya da olayın mağduru Hz. Hüseyin üzerinden okumak teorik açıdan tartışmayı sona erdirse de ilmî açıdan ideolojik bir bakış açısının ürünüdür. Zira etkisi bu kadar geniş bir yelpazeye yayılan meseleyi sadece isimlerle açıklama çabası eksik bir gayrettir. Bunun yerine olaya etki eden bütün figürlerin ve tarihi arka planın tespit edilmesine ihtiyaç vardır. Öte yandan yöneticinin kendi döneminde gerçekleşen olaylarda idarî açıdan

sorumluğu üstlenmesi, işinin gereği olsa da konuya doğrudan ya da dolaylı etkisi bulunan diğer idarecilerin rolüne işaret etmek gerekmektedir. Ancak Kerbelâ'da yetkileri olan bu kimselere ya kısmen yer verilmiş ya da hiç değinilmemiştir. Meselâ Ubeydullah b. Ziyâd bunlardan biridir. Kûfe valiliğini üstlendiği ilk andan itibaren Hz. Hüseyin ile anlaşma zemini aramak yerine yürüttüğü gergin siyaset sebebiyle savaşa neden olmuştur. Buna rağmen Ubeydullah'ın ismi Yezîd'in gölgesinde kalmıştır. Kerbelâ'nın unutulmuş asıl faillerinden birisi de Emevîler adına ordu kumandanı sıfatıyla ilk andan itibaren sorumluluk üstlenen ancak rivayetlerde ismi ön plana çık(arı)lmayan Ömer b. Sa'd'dır. Başlangıçta görevi kabul konusunda bazı tereddütler yaşadıysa da Hz. Hüseyin ile mücadelede kumandanlık vazifesini yürüttüğü, Hz. Hüseyin ve etrafındaki az sayıdaki kimsenin şehid olmasına neden olduğu aşikardır. Üstelik mücadele sonrasında Hz. Hüseyin'in cesedinin atlara çığnetilmesi, başının kesilmesi gibi çok ağır bir eylemi gerçekleştirdiği rivayeten sabit olmasına, Kerbelâ sonrası olanlardan dolayı tövbe ve pişmanlığını dile getirmemesine rağmen ismi eleştiri konusu yapılmamıştır. Onun Kerbelâ'da üstlendiği bu açık pozisyona rağmen adının sorumlular arasında zikredilmemesi, sorumluluğunun hafifletilip Yezîd veya Ubeydullah'a yüklenmesi ideolojik yönü ağır basan bir yaklaşımdır. Muhtemelen babası Sa'd'ın erken dönemden itibaren İslâmiyet'in tebliğinde üstlendiği özel rolü zedelememe endişesi, savaş sonrası suçlular arasında Ömer b. Sa'd'ın adının gizlenmesine neden olmuştur.

Son olarak Kerbelâ Vak'ası'na ilişkin yoğun ve karmaşık problemlerin açıklığa kavuşmasında kaynaklarda yeterli bilgiler mevcut olsa da bunların önemli bir kısmı yığın halinde ve neredeyse içinden çıkılmaz bir şekilde aktarılmıştır. Ayrıca elde edilen bilgilerin güvenilirliğinin tartışmalı olması, rivayetlerin önemli bir kısmının ilk dönem tarihçilerinden Ebû Mihnef kanalıyla ulaşması ve kaynakların ortak görüşü haline gelmesi yanında Ebû Mihnef'in rivayetlerinde Emevî politikalarına karşı ehli beyt mensuplarının görüşlerini benimsemesi, problemin çözümünü daha da zorlaştırmıştır. Bu nedenle bilinen görüşün dışında farklı bir bakış açısının temini için Ebû Mihnef rivayetlerinin karşılaştırmalı bir usulünün yapılmasıyla Kerbelâ'da eksik kalan kısımların açığa çıkarılması, ikmalî ve konunun bir bütün halinde ele alınması sağlanabilir.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma özgündür.

2. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

3. Finansman/Destek:

Bu çalışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

4. Katkı Oranı Beyanı:

Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.

5. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

AHMED b. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Esâmî ve'l-Künâ*. thk. Ebû Ömer, Muhammed b. Ali el-Ezherî. 5 Cilt. Kuveyt: Dârü'l-Fâruk, 1436/2015.

ATHAMINA, Khalil. "Abû Mikhna". *Encyclopaedia of Islam* (3. Edisyon). ed. Kate Fleet vd. Erişim 1 Ocak 2023. https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-3/abu-mikhna-COM_22133?s.num=5

BELÂZÜRÎ, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Ensâbü'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr-Riyaz ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1417/1996.

CALMARD, Jean. "Ebn Sa'd 'Omar". *Encyclopaedia Iranica*. Erişim 16 Eylül 2022. <https://www.iranicaonline.org/articles/ebn-sad-omar>

DÂREKUTNÎ, Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *Kitâbü'd-du'afâ' ve'l-metrûkîn*. thk. Abdürrahîm Muhammed el-Kaşkarî. 3 Cilt. Medine: Mecelletü Câmi'ati'l-İslâmiyye, 1403-1404.

DÎNEVERÎ, Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd. *el-Ahbârü't-tivâl*. thk. Abdülmün'im Âmir. Kahire: Vizâretü's-Sekâfe ve'l-İrşâdi'l-Kavmî, 1960.

EBÜ'L-ABBAS AHMED b. İBRAHİM, *el-Mesâbîh*. thk. Abdullah b. Abdullah b.

- Ahmed el-Hûsî. Amman: Müessesetü'l-İmam Zeyd b. Ali es-Sekafiyeye, 1423/2002.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi. "Hüseyn." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyin#1>
- HAIDER, Najam I. "al-Ḥusayn b. 'Alī b. Abī Ṭālib." *Encyclopaedia of Islam* (3. Edisyon). ed. Kate Fleet vd. Erişim 1 Eylül 2022. https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-3/al-husayn-b-ali-b-abi-talib-COM_30572?s.num=38
- HAIDER, Najam I. "al-Mukhtār b. Abī 'Ubayd". *Encyclopaedia of Islam* (3. Edisyon). ed. Kate Fleet vd. Erişim 1 Eylül 2022. https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-3/al-mukhtar-b-abi-ubayd-COM_40538?s.num=43
- HALÎFE b. HAYYÂT. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. thk. Ekrem Ziyâ el-Ömeri. 2 Cilt. Riyad: Dâru Taybe 1405/1985.
- İBN ASÂKÎR, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh. *Târîhu medîneti Dimaşk*. thk. Muhibbüddin Ebû Saîd Ömer b. Garâme el-Amrevî. 80 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1415-1421/1995-2001.
- İBN EBÛ HÂTİM, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. thk. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 1372-73/1952-1953
- İBN EBÛ'D-DÛNYÂ, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *Mücâbü'd-da've*. thk. Fazıl b. Halef el-Hammâde. 8 Cilt. Riyad: Dâru Atlasî'l-Hadrâ, 1433/2012.
- İBN HACER el-ASKALÂNÎ, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *el-İsâbe fî Temyîzi's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1995.
- İBN KESÎR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah Abdülmuhsin et-Türkî. 21 Cilt. Cîze: Hicr li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1418-1420/1997-1999.
- İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. thk. Ali Muhammed Ömer. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001.
- İBNÜ'L-ESÎR, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-târîh*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2012.
- KELPETİN, Mahmut. *Hiz. Ömer*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021.

- KILIÇ, Ünal. "Yezîd I." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 1 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/yezid-i>
- KISTER, Meir Jacob. "al-Ḥurr b. Yazîd". *Encyclopaedia of Islam* (2. Edisyon). ed. P. Bearman vd. Erişim 1 Eylül 2022. https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/al-hurr-b-yazid-SIM_2968?s.num=106&s.start=100
- MES'ÛDÎ, Ebû'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî. *et-Tenbîh ve'l-işrâf*. thk. Abdullah es-Sâvî. Kahire: Dâru's-Sâvî, 1357/1938.
- REF'Î, Ali. "İbn Sa'd, Ömer". *Dâ'erat al-ma'âref-e bozorg-e eslâmi*. Erişim 13 Ekim 2022. <https://www.cgie.org.ir/ar/article/233603>
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebû'l-Fazl. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1960-70.
- YAHYÂ b. MA'ÎN. *Yahyâ b. Ma'în ve kitâbühü't-târîh*. thk. Ahmed M. Nürseyf. 4 Cilt. Mekke: Merkezü'l-bahsi'l-ilmî, 1399/1979.
- YÂKÛT EL-HAMEVÎ, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn. *Mu'cemü'l-büldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1397/1977.
- YİĞİT, İsmail. "Tevvâbîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 13 Kasım 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevvabin>
- YÜKSEL, Ahmet Turan. "Ubeydullah b. Ziyâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ubeydullah-b-ziyad>
- ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târîhu'l-İslâm* thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 2003.

A COMMANDER IN THE SHADOW OF THE BATTLE OF KARBALĀ': 'UMAR B. SA'D B. ABI WAQQĀŞ

 Mahmut KELPETİN^a

Extended Abstract

One of the most critical tragedies in Islamic history is undoubtedly the Battle of Karbalā'. The religious and political consequences of this confrontation have survived to our days. There are two main figures of this battle: Ḥusayn b. 'Alī b. Abī Ṭālib (d. 61/680) and 'Umar b. Sa'd b. Abī Waqqāş (d. 66/686). The former moved from Medina to Kufa upon the invitation letters of the people of Kufa and was brutally murdered in Karbalā' and the latter was designated by 'Ubayd Allāh b. Ziyād b. Abīh (d. 67/686) as the military authority to prevent al-Ḥusayn's entering Kufa.

Historical sources narrate the battle of Karbalā' (61/680) by taking al-Ḥusayn in the center of the story, since he was the grandson of the Prophet Muḥammad and, in the eyes of the Shiites, an ultimate religious authority. When the Umayyad army intercepted al-Ḥusayn for the first time from entering Kufa, he stated his interlocutors that he had set out his journey upon the invitation of the people of Kufa, that he did not want to fight, that he could return if they did not want him to enter the city, that he could pledge allegiance to Yazīd b. Mu'āwiya (d. 64/683), or that he could join the jihad activities along the borders of the state. Nevertheless, he could not get any positive answer to his requests and was mercilessly slaughtered in Karbalā'. This way of narration, which centers al-Ḥusayn, is not wrong in essence. However, in order to comprehend the nature of the incident, it is necessary to expand the field of research a little bit more and examine the issue from the points of view of other parties. For instance, Yazīd, the caliph of the period, is often criticized for causing the incident and 'Ubayd Allāh, the

^a Assoc. Prof., Marmara University, mkelpetin@hotmail.com

governor of Iraq, for having al-Ḥusayn killed. There are many and diverse narrations on this subject matter in historical sources. However, the name of 'Umar b. Sa'd, the commander of the Umayyad army at Karbalā' and the person who was responsible for the incident in the first place, is rarely mentioned in these sources. Could this be just a coincidence? Or is it a darkening of the historical narrations? Unfortunately, it is very difficult to reach a definitive conclusion based on the available data.

On the other hand, an important issue to be emphasized is the identity of 'Umar b. Sa'd. He was the son of Sa'd b. Abī Waqqāṣ, one of the *al-'Ashara al-Mubashshara* (the Ten Companions of the Prophet Muḥammad promised Paradise). He was related to the al-Ḥusayn on the basis of his common lineage with the Prophet Muḥammad. In other words, 'Umar b. Sa'd had the ability to foresee the possible consequences of his role. It is even known that al-Ḥurr b. Yazīd al-Tamīmī (d. 61/681), who had set out to prevent al-Ḥusayn before him, was convinced after talking to al-Ḥusayn and he changed sides, and tried to keep 'Umar b. Sa'd away from the battle plan. However, it is clear that 'Umar b. Sa'd did not want to leave his post, even though he had hesitations from time to time. Moreover, the threat of 'Ubayd Allāh or the explanation that he would be given the governorship as a reward for his services alone was not enough for 'Umar b. Sa'd to accept the post. The responsibility of the task he accepted was incomparably greater than the position that was offered in return. On the other hand, as for the consideration that 'Ubayd Allāh chose 'Umar b. Sa'd based on his genealogical relation with al-Ḥusayn, it is impossible to accept such an assumption. Although 'Ubayd Allāh sought an agreement with al-Ḥusayn at the beginning, the letter sent by 'Ubayd Allāh through Ṣhamir b. Dhī'l-Jawṣan clearly reveals 'Umar b. Sa'd's stance and the responsibility he took, since this letter did not put 'Umar b. Sa'd under an additional administrative and military obligation and responsibility. On the contrary, it forced him to make a choice about his duty. 'Umar b. Sa'd also announced his decision by declaring that he would fight against al-Ḥusayn. Al-Ḥurr's clear warning to stay away from the battle was not enough to change 'Umar b. Sa'd's opinion. At the end, the conflict in Karbalā', which continued as a confrontation between two groups that were not equal to each other, ended with the killing of al-Ḥusayn. 'Umar b. Sa'd then returned to Kufa and himself was killed in an uprising led by al-Mukhtār b. Abī 'Ubayd (d. 67/687) to avenge the murder of al-Ḥusayn.

Keywords: Islamic History, Umar b. Sa'd b. Abī Waqqāṣ, Karbalā', al-Ḥusayn b. 'Alī b. Abī Ṭālib, 'Ubayd Allāh b. Ziyād b. Abīh.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work is original.

2. Ethics approval:

Not applicable.

3. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

4. Author contribution:

The author declares no one has contributed to the article.

5. Competing interests:

The author declares no competing interests.

